

Az amerikai könyvtárosképzés

A Gombocz-ösztöndíj elnyerése révén lehetőségem nyílt arra, hogy az 1982/1983-as tanévben az USA-ban, az Ohio állambeli kenti állami egyetem könyvtártudományi tanszékén folytassak tanulmányokat. Ezt az ösztöndíjat az 1973-ban elhunyt *Gombocz Istvánnak*, a könyvtáros szakma nemzetközileg elismert tekintélyének emlékére alapította az egyetem. Az ösztöndíjjal kapcsolatos egyezmény értelmében a Magyar Könyvtárosok Egyesülete minden évben kiválaszt egy könyvtárost, aki az amerikai egyetem tanulmányi és munkakövetelményeinek teljesítésén kívül a szakma egyes fejlődési tényezőit is tanulmányozza. A sort *Kovács Ilona* (Országos Széchényi Könyvtár) nyitotta meg 1974/75-ben. Őt évről évre egy „fiú” követte, én voltam a kilencedik. Jelenleg *ifj. Gombocz István* folytat tanulmányokat a kenti egyetemen. Az ösztöndíj első tíz évének tapasztalatai tehát megérdemelnék az összefoglalást, annál is inkább, mivel régebben több számadás már megjelent (*Könyvtári Figyelő* 1979/2. és 1980/2. sz.)

Ez a cikk az amerikai könyvtárosképzés néhány újabb vonását, valamint a kenti könyvtártudományi tanszéken folyó oktatómunkát kívánja bemutatni. Míg „elődeim” fő munkatervi célja a számítástechnika tanulmányozása volt, addig én — igazodva a hazai felsőfokú könyvtárosképzés reformjához — a könyvtárosképzés tematikai, oktatásmódszertani és oktatástechnikai fejlesztésével kapcsolatban igyekeztem hasznosítható tapasztalatokat szerezni.

A kenti egyetemen nagyon sok a külföldi diák: főleg Ázsiából és Afrikából érkeznek. A külföldiek jelenléte jó hatással van az egyetem belső életére is: színesebbé, érdekesebbé teszi. A könyvtártudományi tanszéknek is sajátos vonást, vonzóerőt kölcsönöz, hogy évről évre lehetőséget nyújt egy magyar diák tanuláshoz. Ohióban él egyébként a legna-

gyobb számú amerikai magyar közösség: körülbelül félmillió ember. Nem véletlen, hogy az egyetemen magyar nyelvtanítás is folyik.

A kenti könyvtártudományi tanszék kétféle programot kínál: az egyetemi szintű *master* programot, illetve a posztgraduális „hatodik éves” programot. Az utóbbira azok jelentkezhetnek, akik már megszerezték a könyvtár szakos egyetemi diplomát, és legalább 2—3 éves könyvtári gyakorlatuk van. Mivel én mindkét feltételnek megfeleltam (1971 óta vagyok a pályán), az utóbbit választottam, így rugalmasabban, viszonylag kevesebb kööttséggel tudtam teljesíteni a munkatervi feladatokat.

Félévenként 3—4 tárgyat kellett fölvennem. Az ezzel kapcsolatos teendőket *dr. Lubomyr Wynarral*, tanulmányi tanácsadómmal rögzítettük. Az oktatott tárgyak közül különösen szívesen gondolok vissza az „online keresésre” (on-line searching of databases). *Dr. Byerly*, aki főállásban az egyetemi könyvtár tájékoztató szolgálatának munkatársa, remek módszerrel ismertetett meg bennünket az online tájékoztatás szervezési, képzési-továbbképzési és anyagi vetületeivel, valamint sok-sok gyakorlati példán keresztül a keresés aprómunkájával is. Érdekes volt a *Bevezetés a könyvtártudományi kutatómunka módszereibe* (Introduction to library science research methods) című tárgy is, mely gyakorlati megközelítésben (ez a *master* program egyik fő jellemzője) adott képet a könyvtártudományi-szakirodalmi tájékoztatótudományi kutatásban felhasználható módszerekről (történeti, bibliográfiai, szemlemódszer, szövegelemzés stb.). Mint oktató könyvtáros, a legtöbb hasznot talán *A könyvtártudomány egyetemi oktatása* (College teaching of library science) című tárgyból merítettem: lehetőséget kaptam ugyanis arra, hogy bármelyik előadásra, szemináriumra bemehessek, tanulmányozzam az oktatás módszereit, eszközeit, elbeszélgessek az oktatókkal és a diákok-

kal, és a tapasztalatokat megvitassam tanácsadómmal.

Mivel az angol nyelvvizsgát már megérkezésem másnapján sikerrel letettem, jogot nyertem arra, hogy szemeszterenként 2—3 foglalkozást magam vezessek a *Tájékoztatói források és szolgáltatások* (Information sources and services) című tárgy keretében az európai és a latin-amerikai nemzeti bibliográfiákról, a *Társadalomtudományi tájékoztatói források és segédesszközök* (Social sciences information sources and services) című tárgy keretében az online keresés lehetőségeiről a társadalomtudományokban (laboratóriumi foglalkozással összekötve), és a *Bevezetés a könyvtártudományi kutatómunka módszereibe* című tárgyban az indexelés-tárgyszavazás kérdéseiről. A három szemeszter során (náluk kéthónapos csonka nyári „szemeszter” is van) felvettem a *Speciális problémák a könyvtártudományban* (Special problems in library science) című tárgyat. Ez lehetőséget adott egyrészt arra, hogy az iskolai médiatári programokat mélyebben megismerhessem, másrészt a könyvtárosképzés tematikájával, oktatástechnológiájával kapcsolatos szakirodalomba is beáshattam magam. Nagy figyelmet fordítottam a könyvtárosképzés hangos-képes anyagainak tanulmányozására. A tanszék támogatott abban, hogy más könyvtárosképző intézményeket is meglátogassak (Chicago, Toronto), s így alapot nyerjek az összehasonlításra.

Az amerikai könyvtárosképzés fejlődéséről jó áttekintést ad *Vadász Ferencné* 1978-ban kiadott szemléje (*Az informátor-, a szakkönyvtáros és a közművelődési könyvtárosképzés*. Szakirodalmi szemle. Szerk. Katsányi Sándor. Könyvtártudományi és Módszertani Központ. 39—46. l.), ezért itt csak a képzés néhány ma is érvényes, illetve újabb vonását kívánom bemutatni.

Amerikában a felsőfokú könyvtárosképzés négy fokozatban folyik: *undergraduate* (négyéves — a mi főiskolai szintünknek felel meg), *graduate* vagy *master* (legalább egyéves — az előbbire épülő egyetemi szint), *posztgraduális*, s végül a *doktori* szint. Ezek közül a legnagyobb létszámú képzési forma a master program.

Az Amerikai Könyvtáros Szövetség (ALA — American Library Association) akkreditálási szabványa kimondja, hogy a „(felsőoktatási) könyvtárosképzési programnak lehetőséget kell nyújtania arra, hogy a hallgató minden könyvtártípus és szolgáltatási forma alapelveit

és folyamatait tanulmányozhassa”, valamint, hogy „akár általános, akár szakkönyvtári vetületben, megismerkedhessen speciális szolgáltatásokkal is”.

A kenti könyvtártudományi tanszéken például a master program keretében a következő szakosodási lehetőségek vannak: 1. általános és középiskolai könyvtáros, 2. felsőoktatási könyvtáros, 3. közművelődési könyvtáros, 4. szakkönyvtáros, 5. levéltári gyűjteménykezelő, 6. etnikai-kisebbségi gyűjteménykezelő.

Az úgynevezett *Conant-jelentés*, mely az 1970-es évek végén áttekintette az amerikai könyvtárosképzés helyzetét, mind a munkáltatók, mind az oktatók, mind a hallgatók szemszögéből sok kritikai észrevételt tartalmaz. Kifogásolja, hogy a mennyiségi szemlélet uralkodik: minél rövidebb idő alatt minél több hallgatót igyekeznek képezni. (Így ugyanis nagyobb a tandíjból származó bevétel!) A felvételi során alig van szelektálás, valamilyen más tárgyból szerzett diplomával a zsebben a könyvtár szak egy év alatt elvégezhető, sok tanszéken a szakdolgozat sem kötelező. Folytathatnám még a sort, de ezeknek a problémáknak részletes elemzése meghaladja a cikk kereteit. Inkább egy-egy olyan vonást szeretnék megemlíteni, amely a mi szempontunkból figyelmet érdemel, elgondolkodtató, esetleg hasznosítható.

A könyvtarospálya választását nagyon jól segítik a könyvtárosképzők mintaszerű „katalógusai”, melyek 20—30 oldal terjedelemben részletes tájékoztatást adnak a tanszéken folyó képzés céljairól, feladatairól, az oktatási formákról, a tantárgyakról, az oktatókról, a személynetről, a technikai feltételekről és termé-

szetesen a diákéletéről is. Tizenkét könyvtáros-képzőtől gyűjtöttem be katalógusokat, ezek tanulmányozása egyértelműen azt mutatja, hogy szinte görcsösen igyekeznek, több-kevesebb (általában több) sikerrel a változó társadalmi követelményeknek, igényeknek megfelelni. A számítás- és a videotechnika egyre nagyobb hangsúlyt kap a tantárgyi programokban. El-sajátításukra a képző intézmények látványos beruházásokat eszközölnek: online terminálokat, sőt, mint a torontói egyetemi tanszék, számítógép-központokat vásárolnak, és hallgatóik számára lehetővé teszik használatukat.

Mind több könyvtárosképző tanszék egye-sül kommunikációs, illetve informatikai tan-székkel, ezzel is bővítvén a választható progra-mok számát. A katalógusok mosolygó fiúkat és lányokat mutatnak be. Én főleg az utóbbiakkal találkoztam, mivel a hallgatók több mint 80 százaléka ott is nő!

A kenti állami egyetem könyvtártudományi tanszéke

A kenti tanszék, a legtöbb amerikai társához hasonlóan az egyetemi könyvtár épületében helyezkedik el (élvezi ennek minden előnyét), de a könyvtártól teljesen független szervezeti egység.

Amerikai mércével mérve is jól megállja a helyét a többi hasonló funkciójú intézmény között. Ohióban (ebben a Magyarorszáéhoz hasonló nagyságú államban) ez az egyetlen ál-lami könyvtárosképző. Ezenkívül még egy ma-gánegyetemen, a híres Case Westernen folyik egyetemi fokú könyvtárosképzés. A kenti tan-széknek arra is jut energiája, hogy Columbus-ban, az állam egymilliós fővárosában, kihelye-zett tagozatot működtessen. A kenti könyvtá-rós-képzés elismertségét jelzi, hogy az ALA által „akkreditált” intézmény. Akkreditációs felülvizsgálatára minden 6—7. évben kerül sor, a legutóbbi éppen ottlétem alatt zajlott le. Először a tanszék készítette el önértékelését, majd az egyetem háromtagú „laikus” bizottsá-ga (elnöke egy biológus professzor volt) meg-hallgatta a tanszékvezetőt, az oktatókat, vala-mint a hallgatókat, és tanulmányozta a tanszék dokumentumait. Mindezek alapján jelentést készített, melyben rögzítette véleményét, s fel-hívta a figyelmet bizonyos problémákra is.

Három hónappal később érkezett meg az ALA háromtagú szakértői bizottsága, mely a könyvtárosszövetség akkreditációs szabványa

alapján átfogó, mégis minden részletre kiterje-dő vizsgálatot végzett, s ennek többnyire ked-vező megállapításait csaknem 300 oldalas je-lentésben foglalta össze.

A *master* programban a következő tárgyak hallgatása kötelező: a könyvtártudomány alap-jai, könyvtárvezetés, feldolgozó munka, általá-nos tájékoztatás, bevezetés a könyvtártudomá-nyi kutatómunka módszereibe, könyvtári au-tomatizálás. Ezenfelül a hallgatók érdeklődési körüknek, terveiknek megfelelően további, speciális tárgyakat választhatnak, például a társadalomtudományi tájékoztatást, a hátrá-nyos helyzetűek könyvtári ellátását vagy az egyes könyvtár típusokban (például a közmű-velődési könyvtárakban) folyó munka külön-leges tudnivalóit.

Élénk a továbbképzési tevékenység is. Ezen a nappali hallgatók is résztvehetnek, és az ér-demjegy bekerül az indexükbe. A legtöbb *workshopra* (tanfolyamra) a hétféteken vagy nyáron kerül sor. 1983-ban már tizenharmad-szor szervezték meg a könyvtárosok és média-tárosok nyári egyetemét, amelyen a résztvevők új dokumentumfajták (gyermekek számára ké-szült számítógépes szoftverek, videoprogra-mok stb.) kiválasztási kérdéseivel vagy pedig a közönségkapcsolatok ápolásának legújabb módszereivel ismerkedtek meg 4—4 napos időtartamban, reggeltől estig tartó foglalkozá-sokon. 1983-ban egyebek között volt a számí-tógépek könyvtári használatával foglalkozó to-vábbképzés is. A részvételi díj fejenként kb. 150 dollár. Az így befolyó pénzezből a tanszék eszközállományát is tovább gyarapíthatja.

A kenti könyvtártudományi tanszék oktatói kara 10 főállású és 11(!) mellékállású oktatóból áll. A külső előadók általában gyakorlati szak-emberek, akik nagy sikerrel oktatnak egy-egy speciális tárgyat.

A főállású oktatók többsége Amerika-szerte elismert tekintély. Ha figyelembe vesszük, hogy kb. 200—250 hallgatója van a tanszék-nek, akkor azt mondhatjuk, hogy a főállású oktatók terhelése (heti 8—10 óra) valamivel alacsonyabb mint nálunk. Az oktatómunkán felül (melybe beletartozik az előbb említett Columbus-program is) különféle oktatásszer-vezési és kutatási feladatokat is megoldanak. Munkájukat a külső előadókon kívül három titkárnő, továbbá a *graduate assistantek* (asz-szisztensi funkciót betöltő, heti 5—10 órát dol-gozó diákok), valamint a fejlett technika segíti.

Az oktatók munkafeltételei rendkívül jók. Külön kis szobája van mindegyiknek. Ezenki-

vül társalgó, főző-étkező helyiség is rendelkezésükre áll. (Mindez jellemző a többi egyetemi tanszékre is.)

Számomra igen jónak tűnt az az oktatásszervezési megoldás, melynek értelmében gyakran hívnak meg vendéget (egy-egy gyakorlati szakembert), aki körülbelül 40—60 percig a hallgatók rendelkezésére áll. Például az *Iskolai könyvtár* című tárgy esetében egy szemeszter alatt öt vendég is szerepelt: egy általános iskolai és egy középiskolai könyvtáros, továbbá egy városi vezető és egy középiskolai igazgató (aki magával hozta helyettesét is). Hogy miért hívták meg az utóbbi hármat? Azért, mert a könyvtárosnak ismernie kell a vezetők gondolkodásmódját, tudnia kell, hogyan lehet velük szót érteni, őket az „ügy”-nek megnyerni.

Taneshközök, szakirodalom, hangos-képes anyagok — a diákok

Mint Amerika-szerzte mindenütt, a kenti tanszék beszerzési keretei is erősen csökkentek az utóbbi években. 1977-ben még a *Library Literature*-ben ismertetett kiadványok 57 százalékát be tudta szerezni, 1980-ban már csak 45 százalékát, 1982-ben, ideiglenesen ugyan, de kétszer is felfüggesztette a könyvvásárlásokat.

Sok a könyvtári tájékoztatással, könyvtárvezetéssel foglalkozó tankönyv. Az oktató dönti el, hogy melyiket választja. Ami számunkra tanulságos: nincs tankönyv index nélkül!

A tankönyveken, a megadott szakirodalmon kívül jól segítik a hallgatók munkáját az úgynevezett *handoutok* (sokszorosított segédletek, feladatlapok, a nehezen hozzáférhető dokumentumokról készített másolatok). Ezekből egy-egy félév végére vastag dosszié gyűlhet össze.

Külön tanulmányoztam az oktatás hangos-képes anyagokkal való ellátottságát. Az egyetemi könyvtárban található tízezer film közül körülbelül száz használható föl sikerrel a könyvtárosképzésben. Ezenkívül számos videoprogramjuk van, főleg a számítástechnika területéről. A tanszék sorra megrendeli és megkapja az ALA-tól a konferenciák, kerekasztal- és munkabizottsági ülések hangfelvételeit.

Munkatervi feladatként igyekeztem képet szerezni arról, hogy az USA-ban milyen hangos-képes dokumentumok állnak a könyvtá-

rosképzés és továbbképzés rendelkezésére. Az egyik ilyen lista, amely a továbbképzésben felhasználható taneshközöket veszi számba, 64 oldalon sorolja fel a hangkazettákat, hangszalagokat, diatekerceket, keretes diákat, filmeket és videoprogramokat. Külön fejezetben csoportosítja az ALA által készített hangos-képes anyagokat.

(Meggyőződésem, hogy a magyarországi könyvtárakban, oktatási intézményekben és a KMK-ban levő ilyen anyagok feltérképezése, illetve gyártásuk, és általuk hathatósabb külföldi cserekapcsolatok kiépítése égetően fontos volna.)

A kenti tanszék — a többi amerikai könyvtárosképző intézethez hasonlóan — gazdag technikai eszközparkkal rendelkezik. Az 1980/1981-es tanév során vették azt a Canyon gyorsmásolót, melyen egyszerre akár 99 másolat is készíthető. Ráadásul ez a gép például fólia másolására is alkalmas.

Négy sornyomtatós és egy képernyős online termináljuk van, ezenkívül van videorekorderük, színes tévékamerájuk, és még tovább is folytatni lehetne a sort. A hallgatóknak a tanszéken kívül is rengeteg egyéb lehetőségük van arra, hogy a legfejlettebb technikával dolgozzanak az egyetemi könyvtár referenz-övezetében, számítógépes tanulási központjában, az AV-tárban, sőt az egyetemnek még saját számítógépközpontja is van, ahová akár vasárnap is be lehet menni!

Egy-egy évfolyamon a legkülönfélébb korosztályok tagjai gyűlnek össze: 22 évestől az 55 évesig. A hallgatók nem különülnek el nappali és levelező tagozatosokra. Ehelyett a *full-time* (teljesidős) és a *part-time* (részidős) kategóriára választható szét táboruk. Szinte minden tárgyból van késő esti óra is, hogy ezen a már dolgozó könyvtárosok szintén részt vehessenek. Van jó néhány munkanélküli is, aki friss könyvtárosdiplomával remél állást találni. Fontos a minősítés, az ajánlás, a „referencia”, ezért mindenki igyekszik! Az órákat buzgón látogatják. Nagyon sokszínű a társaság: ki-ki más főiskolai szakot végzett, például zenét, történelmet, biológiát.

Mivel a master fokozat megszerzéséhez 36 *credit*-órát kell teljesíteni, ami számításaim szerint minimum 350—400 tanórát jelent, a kérdés az, hogy ki milyen tempóban tudja e követelményt teljesíteni. A hallgatók 40 százaléka egy év alatt, 30 százaléka két év alatt tesz eleget a tanulmányi követelményeknek, és csak mintegy 3—5 százalékuk vesz igénybe többet

öt évnél. (Egyébként a hallgatóknak kb. 80 százaléka valamilyen formában dolgozik.)

A tanszéken évente átlag 80—100 hallgató végez. A tanulmányok befejezését fényes, az egész egyetemre kiterjedő ceremónia zárja le, mely külsőségeiben hasonlít a brit egyetemek hasonló szertartásaira, ünnepeire.

A könyvtár szakos diákok érdekvédelmi szervezete, egyben a diákélet fő szervezője a diákszövetség (*Student Association*). Attól függően, hogy milyen évfolyam verődik össze, élénk vagy kevésbé élénk a tevékenysége. Saját, rendszeresen megjelenő körlevele van, melyben kisebb cikkeket, híreket közölnek. A diákszövetség választott vezetői rendszeresen tárgyalnak az oktatókkal. Természetesen egyéni (például elhelyezkedési) gondokkal is fel lehet keresni a tanárokat.

A diákoknak külön társalgójuk van, melyben minden egyes beiratkozott hallgatónak van egy külön, név szerinti levélrekesze — úgy tűnik, ez a tanszék és a diákok közötti, illetve a diákok egymás közötti írásos „kommunikációjának” remek eszköze.

A diákszövetség által szervezett programokon átlag 15—20 hallgató vesz részt. Legemlékezetesebbek számomra a tanulmányi kirándulások: 1982 októberében Columbusba mentünk, meglátogattuk az Ohio College Library Center székházát és az Állami Könyvtárat (Ohio State Library). A legszebb program azonban kétségtelenül a washingtoni volt, amelyet hagyományosan márciusban szerveznek meg, amikor „virágoznak a cseresznyefák”. (A cseresznyefák a washingtoni parkok kedvelt fája.) E túra során felkerestük az Országos Orvostudományi Könyvtárat (National Library of Medicine), a Kongresszusi Könyvtárat (Library of Congress), a Folger Shakespeare Library-t (amely a világ legnagyobb Shakespeare-gyűjteménye) és a kormányzati nyomdát (Government's Printing Office). A négy napos út során bőven jutott idő a várossal való ismerkedésre is.

E két kirándulást, a többihez hasonlóan, mikrobusszal tettük meg, melyet a hallgatók felváltva vezettek — érthető tehát, hogy az útiköltség is igen csekély volt.

Emlékezetes számomra a Clevelandben megtartott könyvtáros vándorgyűlés: a jó szervezés, a lüktető programok s nem utolsósorban a kiadó cégek látványos kiállítása.

Részt vettem a hallgatók néhány bohókás programján is: például egy pikniken vagy a *Halloween-party*-n, ahol is maskarákba öltöz-

tünk és csoportosan felkerestük néhány kedvenc tanárunkat (éjjel 12-kor!). Hangulatos volt a *Dewey*-est, amelyre az egyik hallgató lakásán került sor Dewey születésnapján — hatalmas tortával és menet közben szétosztott mulatságos tárgyakkal, melyeket cimleírni és osztályozni kellett.

A hallgatóknak a tanszékkel való kapcsolata a diplomaosztás után is szoros marad. A tanárok mindent megtesznek, hogy hallgatóikat minél jobb álláshoz juttassák. A végzeteknek külön szövetségük van (*Alumni Association*). A tanszék rendszeresen ad közre körleveleket, ezekben tájékoztatja a jelenlegi és a már végzett hallgatókat arról, hogy ki hova került, mit csinál, milyen eredményeket ért el. A végzett hallgatók elég gyakran visszatérnek Kentbe találkozókra vagy továbbképzésekre. Az ALA éves vándorgyűlésein szokássá vált, hogy a kenti tanszék volt hallgatói külön összegyűlnek, hogy fehér asztal mellett elbeszélgesse-

Az amerikai könyvtárak néhány sajátossága

Számomra talán az volt a legszembetűnőbb, hogy az új technika végérvényesen bevonult minden könyvtártípusba. A mikroszámítógépek különösen az oktatási intézmények könyvtáraiban népszerűek, a videokazetta-kölcsönzés pedig a közművelődési könyvtárak új és vonzó szolgáltatása lett.

A könyvek és az egyéb dokumentumok kiadói óriási választékot kínálnak. A könyvtárak egyik legfőbb gondja, hogy a csökkentett anyagi támogatás mellett sikerüljön a funkcióiknak, feladataiknak legjobban megfelelő dokumentumokat kiválasztani és azokat beszerezni. Nem véletlen, hogy a kenti tanszék is külön speciálkollégiumot szervezett a gyermekek számára készült újfajta dokumentumok kiválasztásáról.

Óriási a hangos-képes anyagok választéka is: a gyártók szinte ontják az újabb és újabb dokumentumokat. A Vizuális Oktatási Társulat például 49-féle karácsonyi témájú médiacsomagot (főleg hangosdiát vagy könyv—kazetta—dia kombinációt) kínált a gyermekek számára.

Mivel a pénzügyi nehézségek miatt eléggé beszűkültek a vásárlási lehetőségek, talán még nagyobb szerepet kapott a könyvtárközi kölcsönzés (melyet mintaszerűen szerveztek

meg), valamint — főleg az iskolai könyvtárakban — a kismintatványok, prospektusok gyűjtése. Külön aprómintatványokat tároló szekrények vannak, betűrendbe rakott dosz-sziékkal. A társadalmi szervezetektől, ipari és kereskedelmi vállalatoktól, idegenforgalmi hivataloktól stb. ingyen vagy minimális áron kapott prospektusok nagyon jól felhasználhatók bizonyos tárgyak, például a földrajz oktatásához.

A szervezés mindig is kulcskérdés volt Amerikában, ahol az egyik legnépszerűbb szó a „program”. Számunkra főleg az olyan átfogó, állami szintű könyvtári programok érdekesek, mint a *Library media program in Ohio*, melynek önértékelő kérdőíve jó lehetőséget ad arra, hogy a könyvtárak önvizsgálatot tartsanak: hol állnak céljaikat (ahogy ők nevezik: filozófiájukat), szolgáltatásaikat, személyzetüket, szervezetüket, igazgatásukat, anyagi és technikai eszközeiket tekintve — és mik a közvetlen teendők.

Hasznosak azok a hangos-képes dokumentumok, melyek egy-egy könyvtár példáján mutatják be valamely adott program (például a hátrányos helyzetűek könyvtári kiszolgálása) bevezetésének lépéseit.

A közművelődési könyvtárak — tapasztalataim szerint — szélesebb körű funkciót töltenek be, mint a mieink. Sok szempontból talán inkább szabadidő-központnak, kommunikációs központnak tekinthetők.

A szorosan vett könyvtári szolgáltatásokon s ezek speciális válfajain kívül rendszeresen tartanak a megjelent művekről olvasói kerekasztal-megbeszéléseket, filmvetítéseket — mindezeket a hét meghatározott napján. Gyakran szerveznek kiállításokat, koncerteket, túrákat, helyismereti és egyéb vetélkedőket. Az átlag amerikai anyagiasságára, takarékoskodó hajlamára építve, több könyvtárban is van kupon-csereszolgálat. (A kuponok újságból kivágott vagy más úton szerzett, kedvezményes vásárlásra jogosító szelvények.) Praktikus észjárásukat dicséri, hogy sok helyütt gyermekmegőrző napot szerveznek egy-egy nagyobb ünnep (például karácsony) előtt, hogy a szülők bevásárolhassanak.

A közművelődési könyvtárak havi műsorfüzetei és éves jelentései színesek és olvasmányosak. A kenti könyvtártudományi tanszék gyűjti a nagyobb közművelődési, iskolai és szakkönyvtárak éves jelentéseit, mivel ezek sok segítséget nyújthatnak a hallgatók szemináriumi dolgozatainak elkészítéséhez.

A tájékoztató munkában nagyon sok a közérdekű kérdés megválaszolása. A könyvtárak gyakran készítenek az állampolgárok tájékoztatását szolgáló összeállításokat (például az új adózási rendelettel kapcsolatban, mely épp ottlétem alatt kavart nagyobb hullámokat).

Amerikában jelenleg a legjobban fizetett könyvtárosi állások a szakkönyvtárakban vannak, a legalacsonyabbak a fizetések az iskolai, illetve a közművelődési könyvtárakban. Ezért van az, hogy sok hallgató igyekszik olyan szaktárgyakat felvenni, mint például az online keresés, mely „adunak” számít a szakkönyvtárakban való elhelyezkedéskor.

A kenti egyetemi könyvtár tevékenységét *Rónai Tamás* már részletesen bemutatta a magyar olvasóközönségnek. (*Könyvtári Figyelő* 1979/2. sz.) Ehhez csatlakozva csak néhány újabb fejleményt, adatot szeretnék közölni.

Az utóbbi években a könyvtár sokkal kevesebb anyagi támogatást kap, mint korábban. Kevesebb dokumentumot tud beszerezni, mint a 70-es években, szerencsére a könyvtárközi kölcsönzés révén más könyvtárak állományához is hozzáférhet. Jó munkaszervezéssel és a számítástechnika alkalmazásával kevesebb munkaerővel is képes ugyanannyi feladatot el látni, mint tíz éve.

Jelenleg a könyvtár több mint 1,5 millió könyvvel, 8500 sorozati kiadvánnyal, 10 ezer 16 mm-es filmmel, több mint egymillió mikroformátumú dokumentummal (!), és több mint 300 ezer kormányzati dokumentummal rendelkezik.

Az üléshelyek száma 2200 (az összes egyetemi hallgatók 10 százaléka ülhetne le egyszerre). A legtöbb dokumentum szabadpolcon hozzáférhető.

A könyvtár modern szolgáltatásai közül kiemelkedik a számítógépes irodalomkutatás. Jelenleg már több mint 150 adatbázishoz tud hozzáférni párbeszédéses üzemmódban. (A legtöbb esetben járattják a hagyományos referáló és indexelő folyóiratokat is, mivel tudják, hogy a manuális keresésnek is vannak előnyei.) Egy online keresés ára 8 és 25 dollár között mozog. Magához a keresés alapján kiválasztott dokumentumhoz vagy a saját állományból (ez lesz most már a kevésbé jellemző), vagy könyvtárközi kölcsönzés útján, vagy pedig másolat megrendelésével lehet hozzájutni.

A számítógéppel segített oktatási központban régebben az egyes tárgyakhoz előre elkészített programozott anyagrészeket sajátíthatták el a hallgatók (például a könyvtárstatiszti-

kával vagy a könyvtári technikával kapcsolatban), újabban nagyon sokan készítenek és próbálnak ki saját programokat. (Van olyan tanszék, mint például a torontói, ahol nagy hangsúlyt helyeznek arra, hogy a hallgatók képesek legyenek a könyvtárvezetési és az egyéb problémák számítógépes megfogalmazására és megoldására.)

Az olvasók viszonylag könnyen tájékozódhatnak a könyvtár állományában. Kétfajta cédulakatalógusuk van: szerzői és címrendszős, illetve tárgyszó-katalógus, melyben az olvasó a természetes nyelvhez közel álló tárgyszavak szerint keres. De lehetséges a szisztematikus megközelítés is, hiszen a szabadpolcon a könyvek a Kongresszusi Könyvtár szakrendszere szerint vannak elhelyezve. (A kétfajta megközelítésre nagyon sok meglátogatott könyvtár nyújt lehetőséget.)

Az amerikai könyvtárhasználók, így a kenti egyetemi könyvtár olvasói is, abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy a különféle indexelő, referáló lapok segítségével anyanyelvükön tájékozódhatnak a világ szakirodalmának javáról. A könyvtár szakos diákok munkaeszközként használják a LISA-t (Library and Information Science Abstracts = Könyvtár- és tájékoztatóstudományi referáló lap) és a Library Literature-t.

Irigylésre méltóan magas a másológépek száma, és egy másolat ára mindössze öt cent. (A közművelődési könyvtárakban ez drágább, általában 10 cent.) Van mikroformáról papírra másoló gépük, és minden könyvtárosképző intézmény hozzá tud férni diamásolóhoz is.

*

Az amerikai könyvtárosképzésnek is megvannak a saját gondjai, problémái: a túl liberális felvételi rendszer; a túl rövid tanulmányi idő; az a tény, hogy sok helyütt nem kötelező a gyakorlat, a szakdolgozat, és nincs szintetizáló államvizsga.

Nálunk — részben vagy egészében — megoldották ezeket a kérdéseket, vannak tehát olyan értékeink, melyekre joggal lehetünk büszkéek, de a mi sajátos gondjaink, feladataink megoldásához hasznos volna máshol már bevált és kipróbált megoldásokat átvenni.

Néhány fontosabb ezek közül: a tanszéki prospektusok kiadása; több külső előadó bevonása a speciálkollégiumok tartásába; gyakorlati szakemberek rendszeres meghívása szemináriumi foglalkozásokra; a tanszéki továbbképző munka erősítése; a könyvtárosképzést, -továbbképzést szolgáló hangos-képes dokumentumok számbavétele, s ezek egymás rendelkezésére bocsátása; tanszéki másológépek beszerzése s — részben erre építve — a hallgatók ellátása a kellő számú és minőségű oktatási segédlettel; tanszéki laboratóriumok létrehozása, hogy ezekben a hallgatók az online keresési, programozási készségeket elsajátíthassák; külföldi tanulmányutak szervezése hallgatók, hallgatói csoportok részére (akár csere útján is).

Ahhoz azonban, hogy az amerikai és más, hozzánk közelebb álló országok képzési tapasztalatait jobban megismerjük, még jobban erősíteniünk kell nemzetközi kapcsolatainkat, s ezek fejlesztése végett az idegen nyelveket a könyvtáros szakmában jól hasznosító könyvtárosokat kell képeznünk.

Pálvölgyi Mihály

Lapozgató

Nap és tükör címmel *Berze Nagy János* néprajztudós hagyatékából, néprajzi és néprajzi tanulmányaiból, gyűjtéseiből adott ki értékes kötetet a Baranya megyei Tanács művelődésügyi osztálya sok tanács, vállalat és szövetkezet anyagi támogatásával. A Heves megyei Besenyőtelken 1879-ben született és nyugalmazott tanfelügyelőként 1946-ban Pécsen elhunyt tudós nagy művei (Magyar népmesetípusok, Égigérő fa) jóval halála után jelentek meg; e kiadványban a szerkesztők, *Banó István*

és *Fülöp Lajos* az említett tanulmányokon kívül a hagyatékban talált kiadatlan népköltési gyűjtéseket és egyéb adalékokat is publikáltak. A kötet az anyag sokféle földrajzi vonatkozása miatt nemcsak a Baranya megyei könyvtárak helyismereti gyűjteményeiben nélkülözhetetlen, hanem más megyék, különösen Heves, Szolnok és Nógrád könyvtáraiban is — ezenfelül természetesen minden igényesebb humán gyűjtőkörű könyvtár polcain szintén igen fontos a mű jelenléte. (1982. [1983.] 382 l.)